

Marlena Prochorowicz

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH POŁOŻONYCH W WYBRANYCH WOJEWÓDZTWACH POLSKI

COMPETITIVENESS OF AGRITOURIST FARMS LOCATED IN SELECTED PROVINCES OF POLAND

Słowa kluczowe: agroturystyka, województwo, gospodarstwo agroturystyczne, konkurencyjność
Key words: agritourism, province, rural areas, competitiveness

Synopsis. Przemiany zachodzące w rolnictwie spowodowały, że zmniejszyło się zapotrzebowanie na pracę w gospodarstwach rolnych. Rolnicy szukając dodatkowych źródeł dochodów zaczęli przystosowywać swoje gospodarstwa na potrzeby turystów, bowiem wypoczynek w gospodarstwie agroturystycznym, w ostatnich latach, cieszy się dużym zainteresowaniem. Przedstawiono charakterystykę gospodarstw agroturystycznych w różnych województwach Polski, ze szczególnym uwzględnieniem województwa: dolnośląskiego, lubelskiego i zachodniopomorskiego.

Wstęp

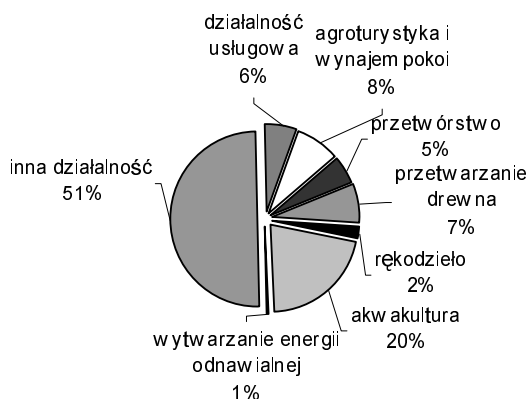
Zmiany na polskim rynku pracy są szczególnie widoczne na obszarach wiejskich. Do wystąpienia problemów związanych z utratą i brakiem pracy przyczyniły się uwarunkowania zewnętrzne oraz mechanizmy rynkowe. Przemiany zachodzące w rolnictwie spowodowały, że zmniejszyło się zapotrzebowanie na pracę w gospodarstwach rolnych. Również udział ludności wiejskiej zamieszkałej w gospodarstwach bezrolnych wzrósł w ostatnich latach z 36,4 do 41,5% [Rosner 2005].

W 2005 roku 133,8 tys. gospodarstw rolnych (5,4% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą) prowadziło działalność gospodarczą inną niż rolniczą, ale związaną z gospodarstwem rolnym. Odsetek ten zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni UR: od 3,6% w grupie obszarowej 0-1 ha do 21,4% w grupie 100 ha UR i więcej. Wśród omawianych gospodarstw 4,1% (5,5 tys.) prowadziło więcej niż jeden rodzaj działalności – innej niż rolniczą.

Głównym czynnikiem, który decydował o podejmowaniu aktywności pozarolniczej przez ludność wiejską była nieopłacalność produkcji rolnej, a także tradycja pracy na własny rachunek, „na swoim”. Nowe formy działalności bardzo często nie są nastawione na maksymalizację zysku w krótkim czasie,

natomiast dużo większe znaczenie ma stabilność prowadzonego przedsięwzięcia.

Każde przedsiębiorstwo, w tym przypadku gospodarstwo agroturystyczne, aby konkurować na rynku powinno opracować strategię konkurencji, czyli określić, w jaki sposób zamierza konkurować i jak osiągnąć wyznaczone cele. Zakres działań i strategii konkurencyjnych jest zróżnicowany i zależy, zarówno od celów przedsiębiorstwa (gospodarstwa agroturystycznego), jak i od jego charakteru (oferta usług dla zróżnicowanych turystów) [Szulce 1998]. Konkurencyjność, to element długoterminowych sukcesów przedsiębiorstwa, a o przewadze konkurencyjnej gospodarstw świadczą ich dochody (w tym przypadku dochody z agroturystyki).

Rysunek 1. Udział działalności pozarolniczej w polskich gospodarstwach w 2004 r. (ankietowani mieli możliwość wyboru więcej niż jednej opcji)
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Metodyka badań

Przeprowadzono badania ankietowe wśród gospodarstw agroturystycznych województwa zachodniopomorskiego oraz celowo wybranych do analizy dwóch województw: dolnośląskiego i lubelskiego. Wszystkie te województwa są województwami granicznymi. Województwo zachodniopomorskie graniczy z Niemcami, dolnośląskie z Niemcami i Czechami, natomiast województwo lubelskie z Ukrainą i Białorusią. W tym przypadku szukano odpowiedzi na pytanie, czy położenie przygraniczne ma znaczenie dla popytu na usługę agroturystyczną wśród zagranicznych turystów? Czy działalność agroturystyczna w województwie zachodniopomorskim może być konkurencyjna dla gospodarstw położonych w innych województwach? Te trzy województwa, mimo przygranicznego położenia różnią się między sobą pod względem: stopy bezrobocia, atrakcyjności położenia geograficznego, liczbą ludności zamieszkującej tereny wiejskie i stopniem rozwoju gospodarczego.

Aby scharakteryzować wybrane gospodarstwa w województwach: dolnośląskim i lubelskim, przeprowadzono badania ankietowe wśród właścicieli gospodarstw agroturystycznych i nabywców usługi turystycznej.

Wyniki badań

Wiele rodzin wykazuje chęć spędzania wolnego czasu w gospodarstwach agroturystycznych (i ekologicznych) ze względu na niską cenę za usługę. Średnio, miejsce noclegowe w położonym nad morzem lub jeziorem budynku ośrodka wypoczynkowego kształtuje się w cenie od 50 do 55 zł za osobę dziennie. Niektóre ośrodki w sezonie wakacyjnym wynajmują kwatery na 7-10- i 14-dniowe turnusy. Wówczas ceny są nieco wyższe, ale dzieci prawie zawsze otrzymują zniżki. Ponadto, nie są to warunki o podwyższonej kategorii, można nawet powiedzieć, że jest to standard (często bez węzła sanitarnego, ze wspólną łazienką). Dla porównania cen w gospodarstwach i obiektach zbiorowego zakwaterowania przeprowadzono sondaż wśród 6 ośrodków wypoczynkowych, 6 pensjonatów, 6 hoteli i pól namiotowych.

Wypoczynek w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania nie może być porównywany z wypoczynkiem w gospodarstwie agroturystycznym ze względu na swoją specyfikę (bliski kontakt z domownikami, wspólne biesiadowanie, uczestnictwo w pracach polowych, często nauka rzemiosła, a przede wszystkim żywność ekologiczna). Czynnikiem mającym wpływ na cenę jest lokalizacja bazy noclegowej, walory przyrodnicze, standard i wyposażenie, usługi, atrakcje dodatkowe i wyżywienie. Nie można porównywać kosztu pobytu w gospodarstwie agroturystycznym z inną bazą noclegową (tab. 1).

Agroturystyka pozwala na wykorzystanie istniejących zasobów mieszkaniowych, zagospodarowanie produkowanej w gospodarstwie żywności, przy jednoczesnym podnoszeniu poziomu kultury, infrastruktury otoczenia, ochrony zabytków i środowiska.

Udział gospodarstw, które osiągają ponad połowę dochodów z działalności pozarolniczej, zależy od wielkości gospodarstwa i od jego położenia. Gospodarstw, które osiągają dochody przekraczające 50%, najwięcej jest w zachodnich gminach Polski. Najbardziej atrakcyjne dla powstawania podmiotów agroturystyki są obszary wiejskie położone w bezpośrednim ich sąsiedztwie największych aglomeracji miejsko-przemysłowych. Dużą aktywnością w tworzeniu odznaczają się obszary wiejskie o podwyższonej atrakcyjności turystycznej, a niską aktywnością obszary wiejskie położone wzdłuż wschodniej granicy Polski [Kamińska 2004].

Głównym problemem na obszarach wiejskich jest nie tylko niedostateczna gęstość sieci dróg, ale ich stan techniczny. Wiele dróg od lat wymaga natychmiastowej modernizacji i remontu. Wskaźnik gęstości dróg gminnych wynosił 47,8 km/100 km² powierzchni, a

Tabela. 1. Przykładowe średnie ceny w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania i gospodarstwach agroturystycznych w 2006 roku

Wyszczególnienie	Zakwaterowanie [zł/dobę]	
	dorośli	dzieci do lat 4
Gospodarstwo agroturystyczne	15-60	czasami rabat
Ośrodek wypoczynkowy	30-160	zniżka po wcześniejszym uzgodnieniu
Pensjonat	30-80	czasem opłata tylko za wyżywienie
Hotel	120-360	jak dorośli, czasem połowę za wyżywienie
Inne (pole namiotowe)	16-20	bez zniżek

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków wypoczynkowych.

ogółem długość dróg gminnych na koniec 2004 roku wyniosła ok. 150 tys. km. Wskaźnik gęstości dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych wynosił 90,1 km/100 km², a ogółem długość dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych na koniec 2004 roku wyniosła ok. 280 tys. km.

Przedstawiając obraz infrastruktury w poszczególnych województwach Polski, posłużono się danymi statystycznymi za lata 2002-2005. Do weryfikacji przyjęto długość: sieci wodociągowej, gazowej, centralnego ogrzewania, dróg publicznych na 100 km² powierzchni oraz łączną liczbę telefonów na 1000 mieszkańców. Nadal do analizy bierze się łączną liczbę telefonów na 1000 mieszkańców, choć te dane nie są do końca prawdziwe, gdyż wiele osób korzysta z telefonu komórkowego, a mniej używa telefonu stacjonarnego. Tylko 20% mieszkańców wsi korzysta z gazu sieciowego i są to głównie odbiorcy zlokalizowani w województwach zachodniej Polski.

W 2004 roku najwięcej, bo 28,64 km dróg wybudowano w województwie lubelskim najmniej w województwie mazowieckie (9,95 km) i wielkopolskim (9,93 km). W województwie zachodniopomorskim w tym samym okresie wybudowano 0,02 km drogi i przebudowano bądź wyremontowano 58,41 km. Istnieje wiele elementów, które sprzyjają rozwojowi agroturystyki w danym regionie, m.in. [Majdecka-Strzeżek 1998]:

- walory krajobrazowe: góry, morze, lasy, zbiorniki wodne i inne elementy podnoszące wartość krajobrazową terenu, jak choćby wąwozy czy przełomy rzek,
- sposób użytkowania terenu: nie wybiera się na wypoczynek terenów o silnym uprzemysłowieniu, a użytkowanie rolnicze gwarantuje często dobre warunki dla wypoczynku,
- szlaki komunikacyjne: jakość dróg, a także stan ich utrzymania są ważne dla czasu dojazdu do miejsca wypoczynku czy zwiedzaniu pobliskiej okolicy,
- infrastruktura turystyczna: sieć noclegowa i gastronomiczna to bardzo ważny element, który jednocześnie stwarza kolejne miejsca pracy,
- walory kulturowe, a wśród nich wiele rodzajów zabytków.

W badanym okresie lata 2007-2008 w Polsce znajdowało się 18 653 obiektów noclegowych zaliczanych do bazy noclegowej indywidualnego zakwaterowania, w tym 10 668 prowadziło działalność całoroczną (57%). Cała indywidualna baza noclegowa liczyła 322 397 miejsc recepcyjnych, z których 186 877 (58%) to miejsca użytkowane przez cały rok.

W przekroju ogólnym przeważały obiekty z pokojami gościnnymi (12 103), które oferowały 258 322 miejsca (80% ogólnej liczby). Większość takich obiektów działała sezonowo (858), ale ponad połowa istniejących miejsc była udostępniona przez cały rok. Kwatery agroturystyczne, to 6550 obiektów liczących 64 075 miejsc (20% całej indywidualnej bazy). Przewagę miały obiekty całoroczne (73%), skupiające także większość miejsc (74%). Najwięcej kwater agroturystycznych miały gminy w województwie: małopolskim (1102 obiekty), a następnie w podkarpackim (820) i warmińsko-mazurskim (702). W tych województwach przeważały kwatery z miejscami całorocznymi, nawet w regionach o charakterze typowo sezonowym. Najwięcej obiektów z pokojami gościnnymi było w gminach województwa: pomorskiego (3341), małopolskiego (2575) i zachodniopomorskiego (2277).

Najwięcej kwater agroturystycznych wykazały gminy w województwach małopolskim (1220 obiektów z 13 975 miejscami) i podkarpackim (1016 obiektów z 7581 miejscem). Ponadto, zasobami tego rodzaju wyróżniały się warmińsko-mazurskie i pomorskie.

Rysunek 2. Najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym regiony w Polsce w 2006 r.

Źródło: opracowanie na podstawie badań ankietowych Synovate.

Najwięcej obiektów z pokojami gościnnymi było w gminach województwa: pomorskiego (4554), zachodniopomorskiego (2557) i małopolskiego (2544). Wymienione regiony dominowały również wyraźnie pod względem liczby miejsc noclegowych.

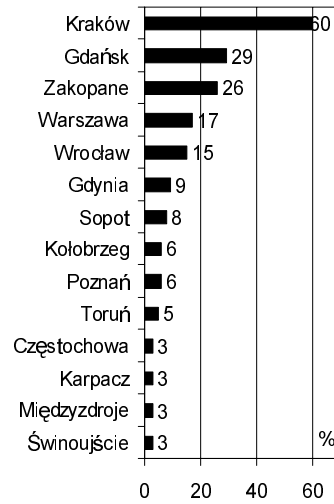
W ogólnym ujęciu wielkością bazy noclegowej indywidualnego zakwaterowania wyróżniały się, zwłaszcza województwa pomorskie i małopolskie oraz zachodniopomorskie. Z pozostałych wyróżniającą się grupę tworzyły: dolnośląskie, podkarpackie, śląskie i warmińsko-mazurskie.

Wspomniano już wcześniej, że duży wpływ na atrakcyjność gospodarstw agroturystycznych ma ich położenie. Im bliżej aglomeracji miejskiej, tym częściej odwiedzane są gospodarstwa. Nie bez znaczenia jest również atrakcyjność pobliskich miast (rys. 2 i 3).

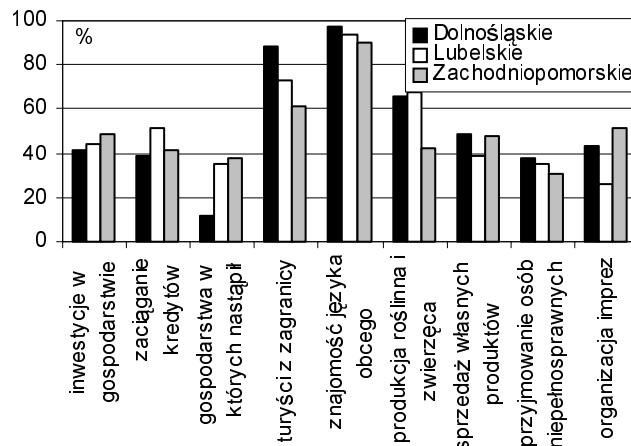
Opracowane przez Walczaka [2007] wyniki badań dotyczących miast i województw najbardziej atrakcyjnych pod względem turystycznym, wskazują na województwo pomorskie (37% wskazań). Drugie miejsce zajmuje województwo podkarpackie (31%), następnie warmińsko-mazurskie (27%). Województwo zachodniopomorskie uplasowało się na piątym miejscu (20%). Spośród ankietowanych aż 6% jest zdania, że żadne województwo nie zasługuje na miano atrakcyjnego turystycznie. Najbardziej atrakcyjnym miastem, w opinii ankietowanych, jest Kraków (60% wskazań), następnie Gdańsk (29%) i Zakopane (26%). Z województwa zachodniopomorskiego trzy miasta znalazły się wśród najbardziej atrakcyjnych: Kołobrzeg (6%), Świnoujście (3%) i Międzyzdroje (3%) zajęły kolejno dziewiąte, jedenaste i dwunaste miejsce¹.

Przedstawione wyniki badań przeprowadzonych przez firmę badawczą Synovate w większości pokrywają się z badaniami autorki. Autorka w 2007 roku przeprowadziła sondaż zadając pytanie 50 osobom spędzającym urlop nad morzem. Pytanie brzmiało: w jakim województwie są najlepsze warunki do uprawiania turystyki i który region jest najbardziej atrakcyjny turystycznie? Bardzo dobrą opinią cieszyło się Zachodniopomorskie i Pomorze, Warmia i Mazury, a także województwo dolnośląskie. W rankingu zwyciężają zwykle miasta położone nad morzem, w górach, ale także te, które mają atrakcyjny produkt turystyczny.

Bardziej szczegółowe badania przeprowadzono w województwach dolnośląskim i lubelskim. Z obliczeń statystycznych wynika, że średnia powierzchnia badanego gospodarstwa agroturystycznego wynosiła w województwie: dolnośląskim – 18,3 ha, lubelskim – 7,2 ha i zachodniopomorskim – 15,6 ha. Średnia wielkość terenów rekreacyjnych jest bardzo podobna w trzech województwach i wynosi 0,5 ha. Średnia wieku osób zamieszkują-

Rysunek 3. Najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym miasta w Polsce w 2006 r. Źródło: opracowanie na podstawie badań ankietowych Synovate.

Rysunek 4. Czynniki charakteryzujące gospodarstwa agroturystyczne z trzech województw Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych Synovate.

¹ Badanie zostało zrealizowane w lutym 2007 roku przez Synovate na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki (PART). Respondentów zapytano, które miasto oraz województwo w Polsce jest najatrakcyjniejsze pod względem turystycznym. Sondaż zrealizowano metodą wywiadów telefonicznych (CATI – wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo), na reprezentatywnej próbie 1000 Polaków w wieku 15-64 lata.

cych badane gospodarstwa wynosiła od 26 do 40 lat. Najmniej dzieci jest w gospodarstwach województwie dolnośląskim, natomiast najwięcej osób w wieku 65 i więcej lat zamieszkuje gospodarstwa w zachodniopomorskim. Średnia liczba osób w rodzinie wahała się od 3-4.

Najwięcej turystów wybierało wypoczynek w gospodarstwie w sezonie letnim, głównie podczas wakacji, najmniej natomiast w święta Bożego Narodzenia. Jest to bardzo charakterystyczne dla naszego społeczeństwa. Zgodnie z tradycją wolimy święta spędzać w domu, w gronie najbliższych. Z rozmów przeprowadzonych wśród kwaterodawców wynika, iż coraz więcej osób decyduje się na spędzenie poza domem świąt wielkanocnych.

Oplata za korzystanie z usług agroturystycznych jest porównywalna w trzech województwach, choć opłata dla dzieci do lat 4 jest najwyższa w gospodarstwach województwa zachodniopomorskiego. Wynika to z małych zniżek proponowanych przez te gospodarstwa dla dzieci. Dzieci oraz osoby niepełnosprawne mogą wypoczywać taniej w gospodarstwach województwa lubelskiego. Wszyscy wczasowicze zapłacą najmniej w wybranych gospodarstwach województwa dolnośląskiego średnia cena za nocleg wynosiła 27,19 zł, a w województwie lubelskim – 30,58 zł. Najmniejsze odchylenie standardowe zauważa się w ofercie cenowej gospodarstw województwa dolnośląskiego, a największe lubelskiego.

Najliczniejszą grupą byli turyści w wieku 21-40 i 41-60 lat, którzy w obu województwach (lubelskim i dolnośląskim), stanowili podobny procent. Jednak największą ofertę usług skierowanych do wypoczywających miało województwo zachodniopomorskie.

Investycje poczynione w gospodarstwach wsi zachodniopomorskich były najliczniejsze, natomiast gospodarstwa z województwa dolnośląskiego cieszyły się największą liczbą turystów zagranicznych.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można scharakteryzować gospodarstwa agroturystyczne działające w wybranych trzech województwach. Najwięcej inwestycji poczyniono w województwie zachodniopomorskim. W ostatnich latach powstało wiele gospodarstw agroturystycznych, a jednocześnie gospodarze wykorzystali niezagospodarowane (ze względu na zmniejszenie lub rezygnację z produkcji zwierzęcej lub roślinnej) pomieszczenia, przystosowując je na przyjęcie turystów.

Gospodarze z województwa lubelskiego częściej korzystali z kredytów niż pozostali kwaterodawcy. Jest to uzasadnione, bowiem mieszkańcy terenów wiejskich województwa lubelskiego są mniej zamożni, a ponadto jest to region szczególnie zapóźniony pod względem dochodów niż ludność w wybranych dwóch województwach. Niestety, częściowy zwrot nakładów poniesionych na rozwój agroturystyki nastąpił w nielicznych gospodarstwach województwa lubelskiego i zachodniopomorskiego. Ze względu na niskie dochody z działalności agroturystycznej zwrot poniesionych nakładów następuje dopiero po kilku latach prężnej działalności.

Korzyści płynące z transgranicznego położenia szczególnie widoczne są w gminach województw: zachodniopomorskiego, dolnośląskiego i lubelskiego. należy tu wymienić wspólne interesy społeczno-gospodarcze, rozwój kontaktów międzyludzkich i instytucjonalnych, czasem wzajemna pomoc. Z kolei, im większy ośrodek miejski, tym korzystniejsze możliwości rozwoju aktywności społeczno-gospodarczej mieszkańców wsi. Małe miasta i miasteczka z kolei nabierają znaczenia z punktu widzenia bezpośredniej obsługi obszarów wiejskich [Heffner 2002]. Miasta stwarzają możliwości korzystania z placówek edukacyjnych, oświatowych, medycznych, handlowych, usługowych, sportowych, natomiast obszary wiejskie mogą być atrakcyjne dla miast, ze względu na ich funkcję mieszkaniową, rekreacyjno-wypoczynkową i gospodarczą.

Województwo zachodniopomorskie może być konkurencyjne dla województw dolnośląskiego i lubelskiego. Gospodarstwa agroturystyczne położone w województwie dolnośląskim mają tę przewagę, że przyjmują turystów w ciągu całego roku. Nie są uzależnione od sezonowości. Zarówno w sezonie letnim, jak i zimowym góry cieszą się dużym powodzeniem wśród turystów. Pora zimowa nie sprzyja wypoczynkowi na terenach przybrzeżnych, choć dla gospodarstw położonych blisko morza lokalizacja jest dużym atutem. Gospodarstwa z terenu województwa lubelskiego starają się wydłużyć sezon przyjmowania agroturystów, jednak ten region nie będzie konkurencją dla gospodarstw położonych na Pomorzu. Mimo iż położenie trzech województw jest podobne (przygraniczne), to jednak dość istotne jest, z jakim krajem graniczy i jaka jest procedura przekraczania granicy (wymagane wizy, bądź przynależność do Unii Europejskiej). Pod względem atrakcyjności

turystycznej województwo zachodniopomorskie znajduje się na czwartym miejscu w kraju, tuż za nim usytuowało się województwo dolnośląskie. Województwo lubelskie uplasowało się na piętnastym miejscu, wyprzedzając jedynie województwo łódzkie. Tereny wiejskie to najbardziej problemowe obszary także województwa zachodniopomorskiego, dlatego należy podjąć w tym zakresie szczególne działania zmierzające do poprawy jakości i warunków życia ich mieszkańców. Do tego przyczynić może się także agroturystyka.

Zapewnienie usług o wysokiej jakości i różnorodności może sprawić, że nastąpi wydłużenie sezonu turystycznego, a to wpłynie korzystnie na poprawę dochodu w gospodarstwie, a także konkurencyjność w stosunku do innych gospodarstw. Usługi agroturystyczne powinny być tylko elementem uzupełniającym, wspomagającym rozwój kultury na wsi, nie działalnością podstawową w gospodarstwie rolnym. Produkcja rolnicza bowiem nadal powinna zostać głównym źródłem dochodu rodzin wiejskich. W przeciwnym przypadku, przyjmowanie turystów nie będzie agroturystyką.

Literatura

- Heffner K.** 2002: Czynniki osadnicze wpływające na potencjał rozwojowy obszarów wiejskich. [W:] Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych (red. A. Rosner). IRWiR PAN, Warszawa, s. 81-85.
- Kamińska W.** 2004: Przedsiębiorczość osób fizycznych na obszarach wiejskich w 2003 r. [W:] Pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich (red. E. Pałkia). Studia obszarów wiejskich, Warszawa, t. V, s. 44.
- Majdecka-Strzeżek A.** 1998: Znaczenie walorów przyrodniczo-kulturowych Polski w działalności agroturystycznej. [W:] Agroturystyka (red. U. Świetlikowska). SGGW, Warszawa, s. 37-38.
- Rosner A.** 2005: Główne wyniki badań prowadzonych w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w 2004 roku. *Wies i Rolnictwo*, nr 1, s. 9.
- Szulce H.** 1998: Struktury i strategie w handlu. PWE, Warszawa, s. 106-108.
- Walczak A.** 2007 : Atrakcyjne regiony turystyczne w Polsce. [www.eGospodarka.pl]. [www.synovate.com].

Summary

Changes, which taking place in agriculture, resulted in the decreased demand for labor on farms. Farmers looking for additional sources of revenue began to adapt their farms for tourists, because the recreation on the farm attracting great attention in recent years. The article presents the characteristics of agritourist farms in various provinces of Poland, with special attention on the Dolnoslaskie, Lubelskie and Zachodniopomorskie province.

Adres do korespondencji:

dr inż. Marlena Prochorowicz
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Zakład Polityki Gospodarczej i Turystyki
ul. Żołnierska 47
72-210 Szczecin
tel. (91) 449 6975
e-mail: marlena.prochorowicz@zut.edu.pl